

Юридична природа джерел конституційного права

Найбільш істотним елементом юридичної природи джерел конституційного права є їхня нормативність. Існують формальні ознаки визначення нормативності, головними з яких є неперсоніфікованість (безособовість, тобто невизначене коло осіб) і багаторазова дія актів (незалежно від того, були вони застосовані до конкретних життєвих ситуацій чи ні). Цим нормативні акти відрізняються від актів застосування права, які стосуються конкретно вказаних фізичних чи юридичних осіб.

Одним із важливих елементів юридичної природи джерел конституційного права є їх юридична сила, під якою розуміють, звичайно, співвідношення правових актів, їх місце в ієрархії конституційно-правових актів. Іншими словами: чим вище місце акта в такій ієрархії, тим вища його юридична сила. Природно, найвищу юридичну силу має Конституція України, яка стоїть на найвищому щаблі ієрархічної системи актів. Таким чином, визначити юридичну силу акта - значить встановити його місце в системі джерел конституційного права, його співвідношення з актами вище- і нижчестоячих органів. Інколи безпідставно вважають, що юридична сила - це міра (ступінь) обов'язковості правового акта, тобто чим вище його місце в системі актів, тим він обов'язковіший. Однак таке уявлення хибне, юридично некоректне: всі правові акти, незалежно від їх "рангу", однаково обов'язкові. З огляду цього Конституція України і рішення сільської ради обов'язкові однаково. Іншими словами, юридична сила джерел конституційного права визначається не територією і колом осіб, на які поширюється дія цього акта, не важливістю і мірою обов'язковості, а місцем у системі джерел конституційного права. Це - зіставлявальна, релятивна властивість актів. Юридична сила джерел конституційного права тісно пов'язана з проблемою законності і правопорядку, забезпеченням верховенства закону в усіх сферах життєдіяльності на шляху поступу до правової держави.

Характеристика джерел конституційного права не може бути достатньою без вказівок на їх дію в часі, просторі і за колом осіб. Акти конституційного права діють в певних, встановлених законодавством межах. Ці межі окреслені в часі, просторі і за колом осіб, що має неабияке теоретичне і практичне значення. Тут важливими є такі питання, як надання актам юридичної сили, визначення кола суб'єктів, на які поширюються їх дії, встановлення територіально-часових меж їх впливу, надання зворотньої сили, призупинення, скасування, обґрунтованість і законність. До речі, останні питання вирішені законодавцем не досить чітко й повно, хоч про це йдеться і в Конституції, і в інших документах. Основне правило щодо законності таке: органи держави, її посадові

особи приймають акти в межах своїх повноважень. Вихід за ці повноваження є порушенням закону, що призводить до необхідності скасувати чи призупинити дефектний акт. Прийняті Верховною Радою України акти офіційно оприлюднюються, можуть бути також опубліковані в друкованих засобах масової інформації Верховної Ради, в інших органах преси, оприлюднені по телебаченню, радіо, передані по телеграфу, розіслані відповідним державним та громадським організаціям. Закони України вступають у силу на всій території України через десять днів після їх офіційного оприлюднення. Вказані строки вступу актів у силу не застосовуються в тих випадках, коли Верховна Рада при прийнятті акту встановлює інший строк введення його в дію. Принципове значення має дія актів конституційного права у просторі. Просторова сфера дії державних органів - це територія, на яку поширюється повноваження тих чи інших державних органів та посадових осіб. Більшість актів центральних органів влади поширюється на всю територію. Однак деякі з них - лише на певну частину території і стосуються лише певної категорії, визначеного кола осіб.

Важливе значення має тлумачення джерел конституційного права, без якого вони інколи не можуть повноцінно втілюватися у життя. Це важлива прерогатива суб'єктів конституційного права. Недаремно можливість робити тлумачення передбачена в Конституції України - ст. 147 визначає, що офіційне тлумачення Конституції України і законів України дає Конституційний Суд України. Форма й структура джерел конституційного права має принципове значення.

Вже зазначалось, що для суб'єктів конституційного права характерні особливі засоби вираження і закріплення державної волі. Під формою актів конституційного права звичайно розуміють встановлення законом найменувань актів і способів вираження (втілення) "ззовні" волі нормативно-правових принципів держави. Є різниця у формі актів різних державних органів і у формі актів одного й того самого органу. Вибір форми правових актів визначається низкою факторів, головними з яких є спеціальна значущість акта, його юридичні властивості та особливості процедури розробки й прийняття. Законодавець часом чітко окреслює перелік питань, які можуть бути вирішені лише певним органом державної влади. Звідси - вибір відповідної форми актів. Є тісний зв'язок між компетенцією органу державної влади і формою його правових актів. Однак форма залежить не тільки від важливості, спеціальної значущості вирішуваних питань, а й від юридичних властивостей актів - нормативності, юридичної сили тощо. Як правило, соціально важливий акт є нормативним, що безпосередньо впливає на вибір відповідної форми. Про це інколи законодавець прямо вказує в Конституції та інших нормативних актах. Вибір форми правових актів залежить також від процедури підготовки й прийняття

актів. Законодавець, як правило, обумовлює, які акти приймаються колегіально, а які - одноособово. Інколи це впливає із змісту статей закону.

Під структурою джерел конституційного права розуміють їх внутрішню організацію, яка будується відповідно до певних правил. Її специфіка визначається складовими частинами актів, а також зв'язками між ними і зовнішньою формою правового акта. Є чимало актів, правовий зміст яких може бути вкрай ослабленим. Такі акти, як відомо, не містять правових приписів, а їхня структура істотно відрізняється від "звичайних" правових актів. Прикладами таких актів є, зокрема, заяви, звернення та декларації Верховної Ради України. Однак провідну роль відіграють правові акти, за допомогою яких реалізуються державно-владні повноваження суб'єктів конституційно-правових відносин. Функціональне призначення структури правового акта полягає в тому, що вона організовує його зміст за певною системою, впорядковує його відповідно до певних правил. У найбільш узагальненому вигляді схему елементного складу правових актів можна уявити як взаємопов'язану єдність таких його частин, як назва органу, який прийняв акт; назва акта; дата прийняття; описова і резолютивна частини; підписи відповідних посадових осіб; додатки до правових актів. Деякі правові акти мають статті, параграфи, пункти, абзаци, примітки, глави, які, в свою чергу, складаються з дрібніших частин - нормативних чи індивідуальних приписів, що об'єднуються у вигляді статей правових актів. Дотримання правил оформлення актів конституційного права є неодмінною умовою їх законності.

**Сектор документування та контролю
Управління державної реєстрації
Головного територіального
управління юстиції у місті Києві**